

Ympäristöministeriö
Kirjaamo
kirjaamo@ym.fi

Lausunto valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden uudistamisesta

Pyydettyä lausuntonaan Luonnonvarakeskus esittää luonnoksesta valtakunnallisia alueidenkäyttötavoitteita koskevaksi valioneuvoston päätökseksi toimialaansa liittyen seuraavaa:

Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet viitoittavat sellaisia yhdyskuntarakentamiseen, liikennejärjestelyihin, maankäyttöön, luonnonvarojen hyödyntämiseen, energiantuotantoon, ympäristön- ja luonnonsuojeluun sekä myös elinkeinoihin, kulttuuriympäristöön ja ihmisten hyvinvointiin liittyviä kysymyksiä, tavoitteita ja toimintatapoja, jotka tulee huomioida alueidenkäytön suunnittelussa osana laaja-alaista ja eri alueidenkäyttötarpeita ennalta yhteen sovittavaa toimintaa. Kuten VAT-uudistuksen luonnoksessa todetaan, valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteiden tavoite on luoda osaltaan edellytyksiä hyvälle elinympäristölle sekä edistää ekologisesti, taloudellisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävä kehitystä.

Nyt käynnissä olevan uudistuksen tärkeimpänä tavoitteena on ollut, että valtakunnalliset alueidenkäytön tavoitteet koskisivat nykyistä rajatummin keskeisimpiä valtakunnallisia näkökohtia ja olisivat nykyistä täsmällisemmin ja konkreettisemmin ilmaistuja. Uudet tavoitteet (yhteensä 14 tavoitetta) ovat sen vuoksi sekä määrältään että sanamuodoiltaan suppeampia, mutta niiden katsotaan kuitenkin olevan sisällöltään pääosin kattavampia kuin voimassa olevat tavoitteet (yhteensä 71 tavoitetta).

Valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden taustalle on listattu (s.4) keskeisimmät alueidenkäyttöön vaikuttavat kansainväliset sopimukset. YK:n strateginen suunnitelma metsille 2017-2030 on hyväksytty YK:n metsäfoorumissa 20.1.2017 ja sen tavoitteiden edistämiseen myös Suomi metsien maana on sitoutunut. Esitämme sen lisäämistä kyseiseen listaan ja sen tavoitteiden huomioimista.

Vaikutusarvoissa (s. 9, taulukko 1) on yhtenä kohtana ilmastonmuutoksen hillintä ja ilmastonmuutokseen sopeutuminen. Eri tavoitteiden vaikutustarkasteluissa keskitytään erityisesti energiaan liittyviin kysymyksiin. Tarkastelukulma on suppeahko eikä huomioi sitä ilmastovaikutusta, mikä saadaan fossiilisten raaka-aineiden korvaamisella uusiutuvilla raaka-aineilla. Myös se, millä aikajänteellä näitä kysymyksiä tarkastellaan, tuottaa hyvin erilaisia vaikutusarvioita. Monessa ilmastokysymyksessä lyhyen ja pitkän aikavälin vaikutusarviot saattavat olla jopa vastakkaisia.

Esitetyt valtakunnalliset alueidenkäytön tavoitteet sisältävät edelleen kokonaisuutena monipuolisesti ja laajasti niitä osakokonaisuuksia, jotka tulee huomioida edistettäessä ekologisesti, taloudellisesti ja sosiaalisesti kestävää alueidenkäyttöä ja kehitystä valtakunnan tasolla. Toisaalta Luke näkee erittäin tärkeäksi, että valtakunnallisesti, alueellisesti tai maakunnallisesti tärkeät sekä samalla perinteiset ja

omaleimaiset elinkeinot, luonnonkäyttömuodot ja kulttuurit pidetään edelleen elinvoimaisina ja samalla turvataan myös niiden asema valtakunnallisessa alueidenkäytössä muuttuvassa ympäristössä.

Tämä koskee erityisesti poronhoitoa ja poronhoitoaluetta, joka kattaa noin kolmanneksen maamme pinta-alasta. Poronhoito ajautuu usein ristiriitatilanteisiin eri maakäyttöhankkeiden kanssa ja joutuu useimmiten väistymään uusien maankäyttömuotojen tieltä, mikä supistaa sen käytettävissä olevia laidunalueita ja vaikeuttaa poronhoidon harjoittamista. Näihin maankäytön ongelmiin liittyen Luonnonvarakeskus ja Suomen ympäristökeskus ovat koonneet poronhoidon paikkatietokantaa, jonka avulla eri maakäyttöhankkeiden vaikutuksia poronhoitoon voidaan arvioida aikaisempaa paremmin ja samalla pyrkiä myös lieventämään ennalta toteutetun suunnitteluyhteistyön avulla uusien maankäyttöhankkeiden haittoja poronhoidolle.

Poronhoidon edellytysten turvaamiseen liittyy myös saamelaiskulttuuri. Poronhoidon ja siihen kiinteästi nivoutuvan saamelaiskulttuurin edellytysten huomioiminen ja turvaaminen alueidenkäyttötavoitteissa liittyy Luken näkemyksen mukaan keskeisesti valtakunnallisissa alueidenkäyttötavoitteissa mainittuun elinvoimaisen kulttuuriympäristön turvaamiseen ja samalla laajemmin myös koko valtakuntaa koskeviin velvoitteisiin. Siksi ne pitäisi Luken näkemyksen mukaan edelleen huomioida uudistettavissa valtakunnallisissa alueidenkäyttötavoitteissa.

Suomen suuret makean veden varannot ovat suuri mahdollisuus vesi-intensiivisenkin elinkeinotoiminnan, kuten vesiviljelyn harjoittamiselle. Kasvatetulle kalalle on jatkuvasti tarjontaa suurempi kysyntä ja ruokakalaa tuodaan runsaasti ulkomailta. Toimivien vesiviljely-yritysten toiminnan mahdollisuudet tulisikin turvata. Vesiviljely on Suomessa voimakkaassa muutosvaiheessa. Rakenteilla ja suunnitteilla on useita uusiin tekniikoihin perustuvia suuren mittakaavan viljelylaitoksia. Uudet laitokset hyödyntävät vähäpäästöistä kiertovesitekniikkaa tai ne sijoitetaan avomerelle, jossa ympäristövaikutukset ovat hyvin hallittavissa. Lisäksi kalanrehun kotimaisuusastetta ja koostumusta on onnistuttu parantamaan. Suomessa ympäristötehokkaalla ja kestäväällä vesiviljelyllä – osaamisella, teknologialla ja tuotteilla - onkin erittäin hyvät kansalliset ja kansainväliset kasvunäkymät. Luken näkemyksen mukaan tulisi alueidenkäyttötavoitteissa varmistaa myös vesiluonnonvarojen kestävä hyödyntämisen edellytykset Sinisen biotalouden kansallisen kehittämissuunnitelman 2025 linjausten mukaisesti.

Nyt esitetyissä uudistettavissa valtakunnallisissa alueidenkäyttötavoitteissa mainitaan kohdassa, ”Elinvoimainen luonto- ja kulttuuriympäristö sekä luonnonvarat” muiden elinkeinojen osalta, että alueiden käytössä on tarpeen ottaa huomioon maa- ja metsätalouden kannalta toimivat ja riittävän yhtenäiset alueet. Luke katsoo, että erityisesti tätä kohtaa tulisi täydentää sisällyttämällä siihen myös poronhoidon kannalta toimivien ja riittävän yhtenäisten alueiden ja sinisen biotalouden elinkeinojen aluetarpeiden huomioiminen. Yleisemminkin kyseisen alueidenkäyttötavoitteen tarkastelukulma lähtee ensisijaisesti luonto- ja kulttuuriympäristön suojelusta ja vasta toissijaisena on luonnonvarojen kestävä hyödyntäminen. Suomi elää luonnonvaroista ja hyvinvointimme nojaa hyvin vahvasti luonnonvarojen, etenkin metsävarojen kestävään käyttöön. Tätä taustaa vasten tämän kohdan tarkastelukulman tulisi olla luonnonvarojen kestävä käyttö ihan vastaavasti kuin muissakin

alueidenkäyttötarpeissa tarkastelukulmana ovat yhteiskunnan toimivuuden kannalta keskeiset tarpeet.

Alueiden käytön suunnittelussa tarvittavat tietovarannot kehittyvät digitalisaation myötä nopeasti. Kaavoituksella voi olla huomattavia taloudellisia vaikutuksia metsänomistajille ja metsiin perustuville elinkeinoille. Luke kehittää esimerkiksi parhaillaan metsävaratietoihin perustuvaa nettipalvelua, jonka avulla käyttäjä voi hakea ja koota kaavoituksen eri vaiheisiin ja käyttötilanteisiin sopivia taustaineistoja. Alueiden käytön tarkemmassa suunnittelussa on tarpeen käyttää uusinta ja parasta saatavilla olevaa tietoa monipuolisesti.

Matkailu on tavoitteissa liitetty lähinnä kulttuuri- ja luontoarvoihin, mutta siinä on paljolti kyse myös alue- ja yhdyskuntarakenteesta sekä liikennejärjestelmästä. Luontomatkailukohteiden saavutettavuus voitaisiin huomioida nyt esitetyissä tavoitteissa paremmin. Etenkin yhdyskuntarakenteen ja liikennejärjestelmän osalta olisi aihetta kiinnittää huomiota siihen, että kaupunkimaisten taajamien ja maaseudun lisäksi maan eri osiin, usein suhteellisen syrjäisille alueille, on rakentunut matkailukeskuksia, jotka sesonkiluontoisina kaupunkimaisina yhdyskuntina eroavat ympäröivästä maaseudusta ja vaativat myös ympäröivistä alueista poikkeavaa suunnittelua, kaavoitusta ym.

Kansainvälisen liikennejärjestelmän arktisen ulottuvuuden kannalta kiinnostus on kohdistunut Jäämeren ratahankkeeseen ja sitä myötä ratayhteyden ulottumiseen Tallinnan kautta Eurooppaan. Ratayhteyksien kansainvälisen ulottuvuuden voisi tämän vuoksi myös huomioida tavoitteissa. Nyt rataliikenteestä puhutaan vain kansallisen tason kysymyksenä.

Yksikönjohtaja

Markku Järvenpää

Lausunnon valmistelijat:

Eskelinen Päivi, Kolström Taneli, Kumpula Jouko ja Tuulentie Seija